

Ľuboslav Szabo - Miroslav Grznár

Pracovné sily a výkonnosť poľnohospodárstva v SR

Labour and performance of agriculture in the Slovak Republic

Abstract Contribution is paid to the position of production factor in the growth of labour efficiency in the agricultural sector in the EU and Slovakia. The workforce in agriculture and farms have steadily declined in the growth of EU average 28, but the extent of performance per unit area have until the end of the technological equipment production and performance growth. Labour productivity growth in the Slovak agriculture reaches the ranking of European countries. Better results in labor productivity and business performance achieved in partnerships such as cooperative societies, which are lagging behind in technical equipment work.

Keywords labour efficiency - technological equipment production - business performance - development trends - labour costs

Abstrakt Príspevok je venovaný miestu výrobného faktora pracovná sila a jeho funkcii pri raste výkonnosti v sektore poľnohospodárstva v krajinách EÚ a na Slovensku. Počet pracovných síl v poľnohospodárstve a v poľnohospodárskych podnikoch trvale klesá pri raste technologického vybavenia výroby a raste výkonov. Rast produktivity práce v slovenskom poľnohospodárstve dosahuje priemer EÚ 28, ale v miere výkonnosti na jednotku plochy sme až na konci rebríčka európskych krajín. Lepšie výsledky v produktivite práce i vo výkonnosti podnikov dosahujú obchodné spoločnosti pred družstevnými podnikmi, ktoré zaostávajú v technickom vybavení práce.

Kľúčové slová pracovné sily - technické vybavenie práce - produktivita práce - výkonnosť podnikov - vývojové trendy - mzdové náklady

Pracovné sily v jednotlivých odvetviach národného hospodárstva predstavujú rozhodujúci faktor ovplyvňujúci ich výkonnosť. Podmienkou pre sústavný rast výkonnosti pracovníkov je rast kvalifikácie a zručností, ktorý je požadovaný stále rastúcou mierou vybavenia pracovníkov technikou a technologickou náročnosťou výrobných procesov.

Miera nasýtenia výrobného procesu pracovnou silou je však v jednotlivých sektoroch ekonomiky rôzna. Závisí od miery vybavenia odvetvia technikou a technológiou, mierou ich aplikácie, ako aj náročnosťou výrobného procesu, či rozvojovými trendami odvetvia. Preto sú napríklad požadované rozdielne kritéria na kvalifikáciu a počet zamestnancov v poľnohospodárstve a v automobilovom priemysle, ktorý je nepomerne viac zraniteľný krízou v odbyte.

Pracovné sily v poľnohospodárskom odvetví majú istú špecifickosť svojim pôsobením v sektore ktorý využíva prírodné zdroje krajiny a plní aj environmentálne poslanie, keďže

napomáha uchovaniu prírodného a životného prostredia krajiny, za čo však tento sektor nie je osobitne odmeňovaný.

Rozhodujúcim poslaním pracovných síl pôsobiacich v poľnohospodárskej prvovýrobe je však produkcia hmotných statkov – poľnohospodárskych surovín a potravín. Primeraná potravinová bezpečnosť krajiny, ktorú má poľnohospodárstvo zabezpečiť, ponúka rad pracovných príležitostí a dôchodkov. Na druhej strane táto ponuka pracovných miest dlhodobo klesá, vzhľadom na rastúcu mieru technologického vybavenia podnikov a prakticky stagnujúci dopyt po produktoch, ktorý do značnej miery substituuje aj rastúci dovoz potravín a konkurencia z krajín EÚ.

V príspevku sa venujeme tendenciám vývoja zamestnanosti v poľnohospodárstve z aspektu rastu výkonnosti odvetvia v kontexte krajín EÚ.¹

Metodický postup

Analýzu zakladáme na báze dostupných štatistických údajov o slovenskom poľnohospodárstve a poľnohospodárstve krajín EÚ. Využívame údajovú základňu Štatistického úradu SR, údaje Eurostatu a databázu MPRV SR, najmä Správu o poľnohospodárstve a potravinárstve SR za posledné roky.

V našom metodickom postupe využívame štandardné metódy výskumnej práce, ako sú analýza a syntéza, deskriptívna štatistika, komparácie a grafické znázorňovanie.

Analýzou a hodnotením vývoja odvetví potravinového hospodárstva vo vzťahu k potrebe a produktivite práce sa zaoberali viacerí autori z rôznych stránok.

LABAJ, M. (2013) skúmal zmeny v produkcii, v tvorbe pridanej hodnoty a zamestnanosti v jednotlivých odvetviach slovenského národného hospodárstva v rokoch 2008 a 2009 v snahe odhaliť priame a nepriame väzby jednotlivých odvetví vo vzťahu na domáci a zahraničný dopyt. Pri využití otvoreného statického Leontiefovho modelu identifikuje mnohé väzby poľnohospodárstva a potravinárstva s ostatnými odvetviami. Predmetom pozornosti sú aj pracovné sily v jednotlivých odvetviach.

BLAAS, G. (2013) pri hodnotení vývoja slovenského poľnohospodárstva a potravinárstva konštatuje, že Slovensko zaostáva vo využívaní surovínového potenciálu produkcie potravín. Dochádza k záveru, že v slovenskom poľnohospodárstve rástla dlhodobo produktivita práce predovšetkým v dôsledku poklesu vkladov práce a to aj pri stagnácii či poklese produkcie.

MEJSTŘÍKOVÁ, L. a i. (2012) hodnotia vývoj českého potravinárskeho priemyslu v rokoch 2007-2009, konštatujú niektoré jeho pozitíva a hlavné problémy nachádzajú v odbyte produkcie a vytesňovaní domácej produkcie rastúcim importom, v ľudskom faktore a vo využití fixného kapitálu.

CHRASTINOVÁ, Z. – BELEŠOVÁ, S. – JAMBOROVÁ, M. (2014) vo svojej rozsiahlej štúdii uvádzajú, že zamestnanosť v poľnohospodárstve je výrazne ovplyvňovaná racionalizačnými opatreniami najmä v oblasti materiálno-technickej a v úspornosti nákladov.

¹ Príspevok je parciálnym výsledkom riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0316/14.

OLPER, A. et al. (2014) vo svojom príspevku analyzujú akú úlohu v odchode farmárov z podnikania majú platby z rozpočtu EÚ. Dokazujú, že tieto platby významne podmieňujú zotrvanie farmárov v poľnohospodárstve.

BUCHTA, S. (2013) posudzuje možnosti tvorby nových pracovných miest v poľnohospodárstve v súvislosti s implementáciou Programu rozvoja vidieka SR v rokoch 2007-2013. Upozorňuje na úbytok platenej práce v odvetví a navrhuje podporiť investície podporujúce zamestnávanie domácej pracovnej sily.

V našej analýze (GRZNÁR, M. – SZABO, Ľ., 2012) konštatujeme zastaranú výrobnú základňu našich poľnohospodárskych podnikov a pomalý proces obnovy strojov a výrobných zariadení, ktoré bránia ďalšiemu rastu produktivity práce.

Štúdia „Agriculture, forestry and fishery statistics“ (2014) uvádza zaujímavé štatistické informácie o poľnohospodárstve, lesníctve a rybárstve krajín EÚ. Hodnotí aj vybavenie fariem v jednotlivých krajinách pracovnými silami vrátane ich vzdelania, dĺžky praxe, ako aj vekovej štruktúry.

Pracovné sily v poľnohospodárstve krajín EÚ

Základnými ukazovateľmi, používanými na vyjadrenie národohospodárskeho významu jednotlivých hospodárskych odvetví sú ukazovatele podielu na tvorbe hrubej pridanej hodnoty (hrubého domáceho produktu) a podielu na zamestnanosti.

Svetová banka v roku 2015 publikovala údaje o podiele poľnohospodárstva na pridanej hodnote hospodárstva krajín EÚ v posledných rokoch. Niektoré z týchto údajov uvádza nasledujúca tabuľka 1.

Podiel poľnohospodárstva v pridanej hodnote na HDP vybraných krajín EÚ v %

The share of agriculture in the value added to GDP in selected EU countries %

Tab. 1

Krajina	2010	2011	2012	2013
Belgicko – Belgium	0,9	0,7	0,8	0,8
Francúzsko – France	1,6	1,8	1,9	1,7
Nemecko – Germany	0,7	0,8	0,9	0,9
Rakúsko – Austria	1,4	1,6	1,5	1,4
ČR – Czech Republic	1,7	2,4	2,6	2,6
SR – Slovak Republic	2,8	3,4	3,6	3,3
Poľsko - Poland	3,0	3,3	3,2	3,3
Maďarsko - Hungary	3,6	4,7	4,5	4,4

Prameň- Source: www.agriculture, value added, % of GDP, World Bank Group, 2015

Zatiaľ čo vyspelé krajiny EÚ si udržiavajú pomerne stabilný podiel poľnohospodárstva na HDP, u väčšiny krajín v 4 tento podiel klesá a chýbajú mu jasnejšie vývojové tendencie.

Podľa údajov Správy o poľnohospodárstve a potravinárstve SR v roku 2014 zamestnanosť v poľnohospodárstve má v krajinách EÚ-28 dlhodobu klesajúcu tendenciu. Kým v roku 2010 bolo v poľnohospodárstve krajín EÚ-27 zamestnaných 11 mil. osôb, v roku

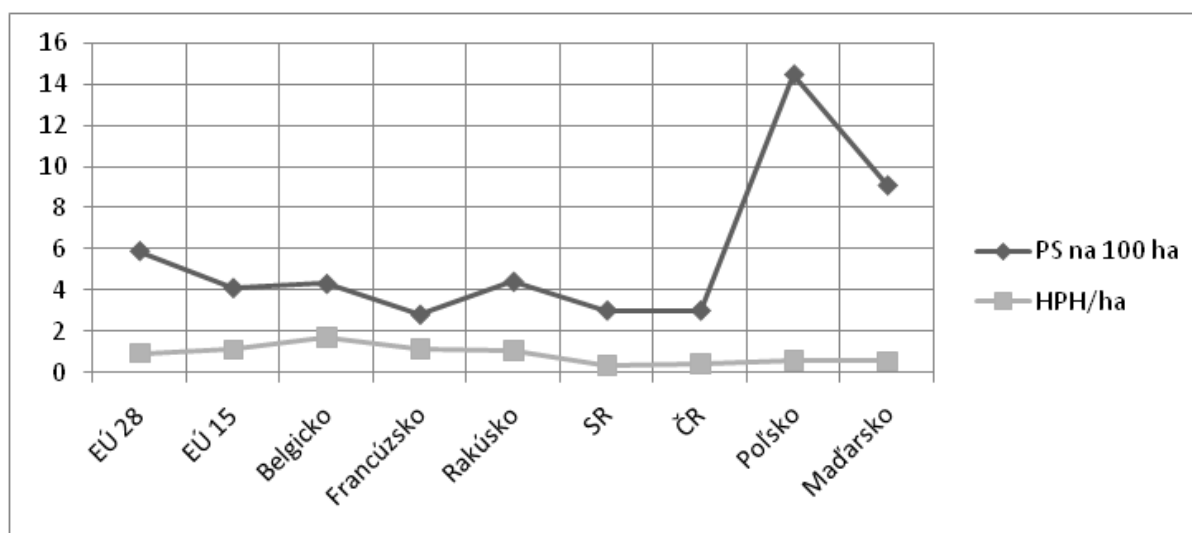
2012 to bolo (EÚ 28) už len 10,3 mil. osôb. Medziročný pokles o 6,5 % (715 tis. osôb) bol značný, jeho úroveň stlmil 200 tisícový nárast osôb v dôsledku vstupu Chorvátska do EÚ. Dynamika poklesu zamestnanosti za posledných päť rokov mala varujúcu tendenciu, kým v roku 2009 bol medziročný pokles 2,3 %, v roku 2010 len 1,7 %, v roku 2011 už 7,9 % a v roku 2012 až 6,5 %. Celkovo sa počet osôb pracujúcich v poľnohospodárstve za posledných 5 rokov znížil o 938 tis. osôb.

Najvyšší podiel zamestnanosti v poľnohospodárstve na celkovej zamestnanosti krajiny, a to až nad 10 %, mali Rumunsko (17,1 %), Chorvátsko (14,1 %), Poľsko (13,6 %), Bulharsko (11,8 %), Litva (11,4 %) a Maďarsko (10,4 %). Slovensko dosiahlo podiel 2,6 %.

Hrubá pridaná hodnota v tis. € na ha a počet pracovných síl na 100 ha p.p., 2012

Gross added value in thousands.€ per ha and work force to 100 ha of agricultural land, 2012

Obr. 1

Prameň: Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve SR, 2014, s.257, vlastná úprava

Source: MA SR, Green Report, 2014, PS – Total labour input in AWU per 100 ha pp., HPH – Gross value added per ha of agricultural land

V obrázku 1 uvádzame porovnanie vybraných krajín EÚ v ukazovateľoch tvorby pridanej hodnoty na hektár využívanej poľnohospodárskej pôdy a v počte trvale zamestnaných pracovníkov v prepočte na 100 ha pôdy.

Najpriaznivejší pomer týchto ukazovateľov dosahuje Belgicko a Francúzsko. Slovensko i Česká republika síce v počte pracovníkov na jednotku plochy sú lepšie ako priemery EÚ, ale na druhej strane ich hrubá pridaná hodnota dosahuje len 300-400 € na hektár, kým priemer únie je okolo tisíc €.

Pracovné sily a produktivita práce v poľnohospodárstve SR

S poklesom podielu poľnohospodárstva na tvorbe hrubej pridanej hodnoty korešponduje v hodnotenom období znižovanie výrobného faktora práce. Zamestnanosť v poľnohospodárstve medzi rokmi 1995 až 2012 (podľa údajov národných účtov) klesla indexom 34,1, pričom v období po vstupe do EÚ bol pokles miernejší. V rokoch 1995 – 2004

bol index poklesu 47,8, kým v nasledujúcom období do roku 2012 dosiahol tento index hodnotu 71,4 %.

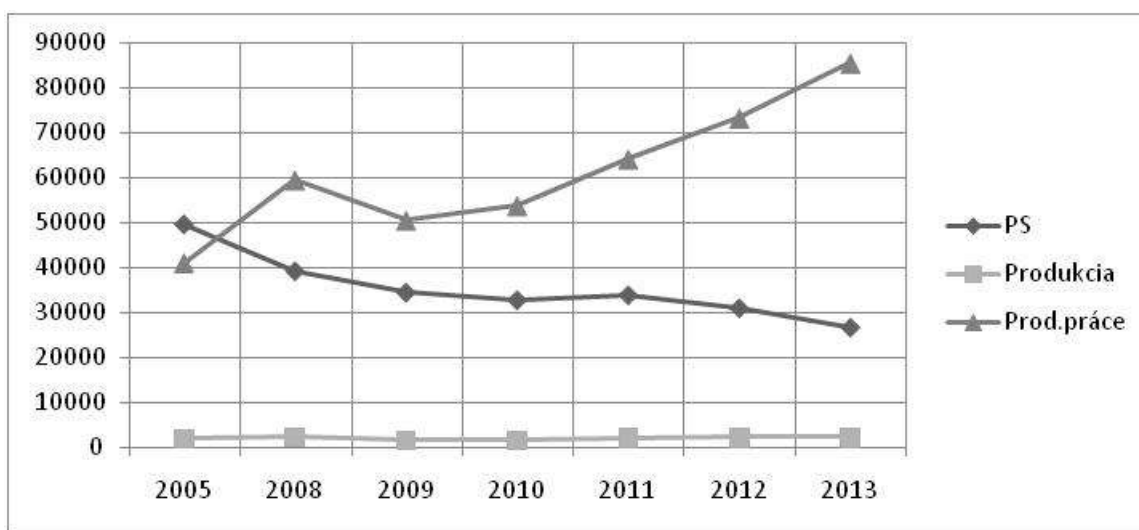
Pokles počtu pracovných síl v poľnohospodárstve u nás zodpovedá svetovému i európskemu trendu vyspelých krajín a súvisí s rastom technickej a technologickej vybavenosti výroby. K jeho priaznivým efektom patrí rast produktivity práce a znižovanie pracovných nákladov. K negatívnym dopadom patrí rast nezamestnanosti a ťažkosti pri rekvalifikácii poľnohospodárov na iné pracovné zaradenie.

Pohľad na vývoj produkcie, pracovných síl a produktivity práce v slovenskom poľnohospodárstve ilustruje obrázok 2. Produkcia je vyjadrená v mil. €, pracovné sily v osobách a produktivita práce v tis. € hodnoty produkcie na pracovníka.

Produkcia, pracovné sily a produktivita práce v poľnohospodárstve SR

Production, labour and labour productivity in agriculture of the Slovak Republic

Obr. 2

Prameň: Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve SR, 2014, Ekonomický poľnohospodársky účet, ŠÚ SR, 2005, vlastné spracovanie .Source: MA SR, Green Report, 2014, own calculation, PS - Total labour input in AWU, Produkcia – Production, in mil. €, Produktivita práce - Labour productivity in 1000 € per employee

Obrázok 2 zobrazuje časové rady vývoja počtu pracovných síl v poľnohospodárstve pôsobiacich len v rastlinnej a živočíšnej výrobe, vývoj poľnohospodárskej produkcie z Ekonomického poľnohospodárskeho účtu a produktivitu práce ako podiel týchto ukazovateľov. Kým hodnota poľnohospodárskej produkcie osciluje ročne medzi 1740 a 2333 mil. € v bežných cenách, zatiaľ počet pracovníkov s výnimkou roka 2011 stále klesá, produktivita práce stále rastie. Tieto tendencie sú v súlade s vývojom v krajinách EÚ, pravda s výnimkou už spomínanej výkonnosti ktorá u nás viac či menej stagnuje.

Výkonnosť fariem závisí vo veľkej miere od kompetencií, vzdelania a veku manažérov. Eurostat v roku 2010 realizoval cenzus fariem, v rámci ktorého sa zisťovala aj veková štruktúra manažérov fariem v krajinách EÚ 28, a tieto publikovala Európska komisia (2012). Výsledky tohto prieskumu vo vybraných krajinách uvádza tabuľka 2.

Veková štruktúra manažérov fariem vo vybraných krajinách EÚ v tisíc osobách v roku 2010*The age structure of farm managers in selected EU countries in thousands in 2010***Tab. 2**

Krajina ⁴	Manažéri rodinných fariem ¹			Manažéri nerodinných fariem ²		
	pod 35	36-64	nad 65	pod 35	36-64	nad 65
EÚ 28	852	7 194	3 564	28,1	25,3	20,2
Belgicko – Belgium	1,7	27,7	7,9	0,3	3,4	0,5
Francúzsko-France	25,6	261,1	56,0	101,1	99,6	4,0
Rakúsko- Austria	14,8	111,9	11,3	0,3	3,5	0,4
SR – Slovak Rep.	1,4	14,6	5,3	0,2	1,9	0,1
ČR – CzechRep.	2,3	13,3	2,6	0,2	2,7	0,2
Poľsko – Poland	218,7	1 145,6	125,1	0,5	4,2	0,4
Maďarsko-Hungary	39,5	357,1	168,2	1,0	7,5	0,7

Prameň³: Eurostat (Farm structure survey) 2010. 1)Managers of family farm, 2)Managers of non family farm, 3) Source, 4) Country

V rámci EÚ 28 bol podiel mladých manažérov fariem spolu v roku 2010 až 7,5 %, pričom Poľsko vykázalo podiel najvyšší až 14,7 %. Slovensko a ČR vykázali najnižší podiel manažérov nad 65 rokov v oboch typov podnikov, zatiaľ čo Poľsko a Maďarsko zase najvyšší. Veková štruktúra našich manažérov fariem je preto vcelku dobrá.

Pracovné sily a výkonnosť fariem

Pracovné sily sú popri pôde a kapitáli najdôležitejším výrobným faktorom a spolu v kombinácii generujú výsledok činnosti podniku nielen v naturálnom vyjadrení, ale aj v ekonomických ukazovateľoch. Zmerať priamo vplyv pracovnej sily na výsledok je však obťažné.

Vplyv aktivity pracovníkov na výsledok možno posudzovať len nepriamo prostredníctvom produktivity práce, alebo porovnávaním rôznych súborov podnikov v tomto, prípadne ďalších ukazovateľoch. Výsledky môžu naznačiť do akej miery sa odlišuje efektívnosť nasadzovanej práce v podnikoch.

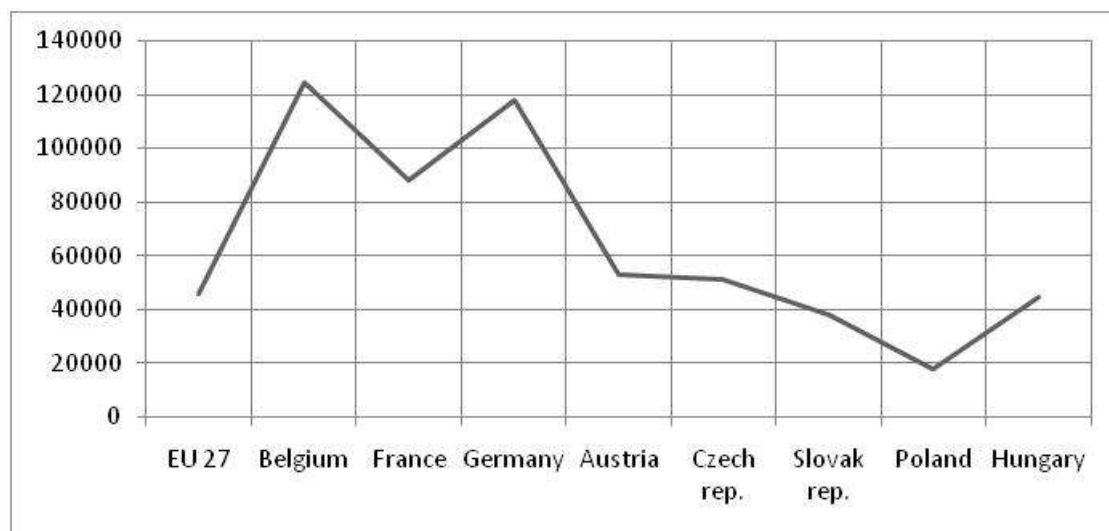
Najskôr sa pozrieme na vybavenie priemernej farmy vo vybraných krajinách EÚ pracovnou silou a zároveň porovnáme aké mzdové náklady tieto podniky vynakladajú a akou hodnotou svojich strojov a zariadení disponujú v prepočte na jeden ha využívanej poľnohospodárskej pôdy. Výsledky uvádza tabuľka 3.

Plošnou výmerou podniky v SR a ČR vysoko prekračujú priemerné výmery podnikov vo vyspelých krajinách EÚ, ako sú Nemecko či Francúzsko. Počet pracovníkov pripadajúci na 100 ha pôdy je však v týchto krajinách podobný ako napríklad na Slovensku, ktoré má menej pracovníkov vo vzťahu k pôde ako Belgicko. Veľké rozdiely nie sú ani vo výške miezd na 1 ha, no o to väčšie sú však v hodnote produkcie na jednotku plochy a potom aj vo vlastnej produktivite práce vyčíslenej ako pomer hodnoty celkovej produkcie a počtu pracovníkov priemerného podniku. Ilustruje ich aj obrázok 3.

Produktivita práce vo vybraných krajinách EÚ v € hodnoty produkcie na pracovníka, 2012

Labour productivity in selected EU countries in € value of output per worker, 2012

Obr. 3

Prameň¹: Tab. 3, FADN, 2012. 1) Source: Table 3, FADN 2012

V tab. 3 uvádzame aj účtovnú hodnotu strojov a zariadení ako súčasti majetku podnikov v prepočte na 1 ha p.p. Belgicko a Nemecko vykazujú hodnotu okolo 2 tisíc € a majú dosť vysoké aj mzdové náklady na hektár. Naopak Francúzsko vykazuje hodnotu strojov a zariadení na hektár len 927 € a má najnižšie mzdové náklady. Kapitálové vybavenie strojmi a zariadeniami má však medzi uvádzanými krajinami najnižšie Slovensko, len 246 € na ha.

Pracovné sily, produkcia a náklady farmy vo vybraných krajinách EÚ, 2012

Labor, production and farm costs in selected EU countries, 2012

Tab. 3

Krajina ¹	Veľkosť farmy v ha ²	Pracovné sily na 100 ha ³	Produkcia v € na ha ⁴	Mzdy v € na ha ⁵	Hodnota strojov v € na ha ⁶
EÚ 27	17,7	8,81	4 025	312	1 884
Belgicko	35,6	5,98	7 444	257	2 018
Francúzsko	74,8	3,07	2 709	179	927
Nemecko	57,6	3,81	4 503	363	1 891
Rakúsko	8,8	1,59	8 458	184	8 305
ČR	188,1	3,49	1 801	357	1 280
SR	495,3	2,76	1 053	266	246
Poľsko	5,2	3,32	5 984	268	4 370
Maďarsko	28,9	5,46	2 432	281	980

Prameň⁷: Farm Accountancy Data Network (FADN), 2012. Dostupné na www.vuepp.sk, vlastné výpočty. 1) Country, 2) Size of farm in ha, 3) AWU per 100 ha, 4) Production in € per ha, 5) labour costs per ha, 6) value machines per ha, 7) source. own calculation.

V tejto komparácii prekvapuje Poľsko, ktoré aj pri plošne veľmi malých podnikoch dosahuje pomerne vysokú hodnotu produkcie na hektár, ale v produktivite práce je na tom podstatne horšie. Vysokú produktivitu práce vykazujú Belgicko, Francúzsko a Nemecko, ktorá je až o dvoj či trojnásobok vyššia ako na Slovensku. Naša krajina je na úrovni priemeru EÚ 27.

Krajiny V 4 s výnimkou Poľska trápí asi rovnaký problém podkapitalizácie vlastného poľnohospodárstva a pomalý rast jeho technického vybavenia, čo vysvetľuje aj nižšiu produktivitu práce v poľnohospodárstve, ako vo vyspelých krajinách.

Po pohľade na medzinárodné rozdiely vo vybavenosti priemerného podniku jednotlivých krajín EÚ pracovnými silami a dosahovanou produktivitou práce pozrime sa teraz na situáciu v tejto oblasti v poľnohospodárskych podnikoch v SR.

Poukážeme na vplyv pracovných síl na výsledok hospodárenia podnikov porovnaním dvoch súborov podnikov, právnických osôb, odlišných typom vlastníctva a to poľnohospodárskych družstiev a osobných spoločností SR za rok 2013. Vychádzame z publikovaných údajov Správy o poľnohospodárstve a potravinárstve SR z roku 2014, ktorá obsahuje stav za rok 2013. Tieto informácie obsahuje tab. 4.

Výnosy a osobné náklady v poľnohospodárskych podnikoch SR, 2013 v €·ha⁻¹

Revenues and personal expenses of farms in SR, 2013 in €·ha⁻¹

Tab. 4

Ukazovateľ ¹	Právnické osoby spolu ²	Poľnohospodárske družstvá ³	Obchodné spoločnosti ⁴
Výnosy ⁵	1 752	1 483	1 987
Osobné náklady ⁶	293	346	244
Výnosy/osob.náklady, koef ⁷	5,98	4,32	8,14
DHM ⁸	1 472	1 287	1 608
Obstaraný DHM v r. 2013 ⁹	274	207	333

Prameň¹⁰: Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve SR, rok 2014, vlastná úprava. 1) Indicator, 2) Legal persons together, 3) Agricultural cooperatives, 4) Trading companies, 5) Revenues, 6) Personal costs, 7) Revenues per personal costs, 8) Tangible assets, 9) Acquisition of tangible fixed assets in 2013, 10) Source: Agriculture and Food Report of Slovak Republic, year 2014, own modification

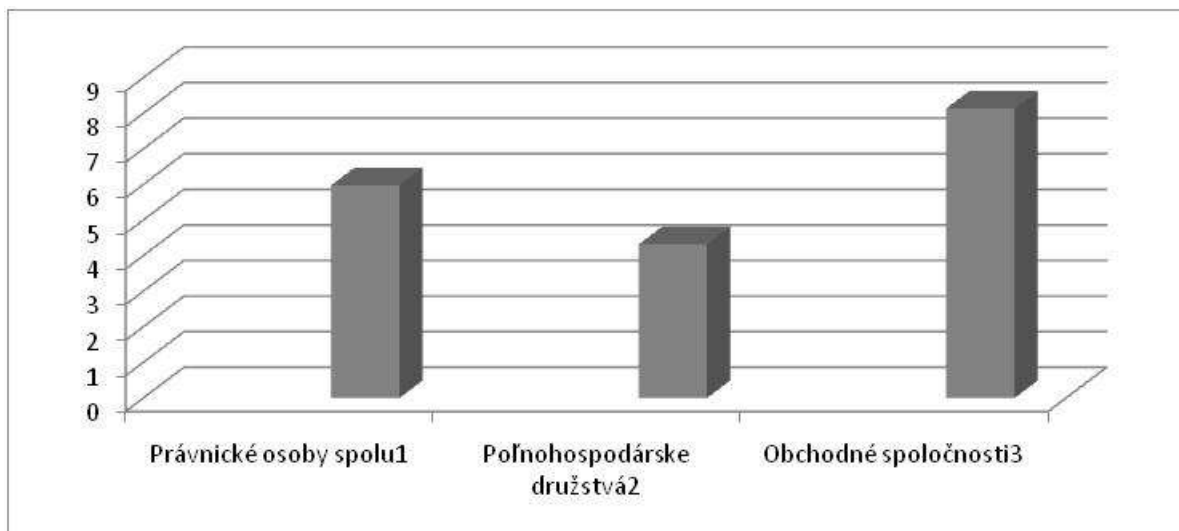
Disponibilné údaje nám neudávajú počty pracovníkov v priemernom podniku preto ich nahrádzame výškou vynaložených osobných nákladov na 1 ha p.p. Produktivitu práce vyjadrujeme hodnotou výnosov, ktoré pripadajú na 1 € osobných nákladov, teda ako efektívnosť osobných nákladov.

Vo výnosoch na jednotku pôdy vykázali obchodné spoločnosti o 34 % lepší výsledok ako poľnohospodárske družstvá. V osobných nákladoch však vynaložili na 1 ha len 70 % sumy poľnohospodárskych družstiev. Preto na 1 € osobných nákladov dosiahli až 188 % výnosov hodnoty družstiev. Tieto rozdiely ilustruje ja obrázok 4.

Efektívnosť osobných nákladov v poľnohospodárskych podnikoch SR, 2013

Effectiveness of personnel costs in farms SR, 2013

Obr. 4

Prameň⁴: tab. 4. 1)Legal persons together, 2)Agricultural cooperatives, 3)Trading companies, 4) Source: Table No. 4

Čím sú tieto výsledky osobných spoločností podmienené? Okrem iného je to vyššia hodnota DHM v prepočte na jednotku pôdy a vyššia miera ročného investovania do technického vybavenia podnikov. A nepochybne aj kvalitnejší manažment podnikov.

Záver

Slovenské poľnohospodárstvo ako útlmové odvetvie pri pomalom raste dopytu po poľnohospodárskych surovinách a potravinách a rastúcom tlaku zahraničného importu potravín púta k sebe čoraz menej pracovníkov. Tento trend je však všeobecný a prejavuje sa vo väčšine krajín sveta, aj v EÚ.

Rastúce vybavenie poľnohospodárstva a poľnohospodárskych podnikov modernou technikou a technológiou, ktorá nahrádza živú prácu vedie k rastu produktivity práce a znižovaniu mzdových nákladov.

V medzinárodnom kontexte krajín EÚ dosahuje SR úroveň produktivity práce v poľnohospodárstve priemer krajín EÚ 28, ale úroveň produktivity Nemecka či Francúzska je od nás príliš vzdialená. Na príčine nie je ani tak samotná pracovná sila, ako nízka intenzita výroby a jej nižšie vybavenie kapitálom.

Veľké rozdiely pretrvávajú vo vybavení fariem fixným kapitálom, čo spôsobuje aj rozdiely v produktivite práce. Tieto sa prejavujú najmä pri porovnávaní výsledkom poľnohospodárskych družstiev a obchodných spoločností, ktoré v týchto výsledkoch dosahujú podstatne lepšie parametre.

Literatúra

- [1] BLAAS, G. (2013) :Poľnohospodárstvo a potravinárstvo Slovenska z hľadiska prechodu k vyššiemu štádiu rozvoja. In: Working Papers, 52 EÚ SAV, dostupné na: 238-blaas-vo worde, 2015 pdf, ISSN 1337-5598 (elektronická verzia)

- [2] BUCHTA, S. (2013): Agrárna zamestnanosť a možnosti tvorby nových pracovných miest. Ekonomika poľnohospodárstva, roč. XIV. č. 2/2013
- [3] GRZNÁR, M. – SZABO, Ľ. (2012): Konkurencieschopnosť agropotravinárstva a problém obnovy a využívania fixných aktív. In: Stratégia rozvoja agropotravinárstva a konkurenčná schopnosť agropotravinárskych podnikov I., Vydavateľstvo EKONÓM, Ekonomická univerzita Bratislava, 2012
- [4] CHRASTINOVÁ, Z.- BELEŠOVÁ, S. – JAMBOROVÁ, M. (2015): Ekonomicko-sociálne aspekty poľnohospodárstva. Ekonomika poľnohospodárstva, roč. XV. č. 1/2015
- [5] LABAJ, M. (2013): Vývoj slovenskej ekonomiky v rokoch 2008 a 2009 z pohľadu input-output analýzy. Ekonomický časopis, roč. 61, č. 10/2013
- [6] MEJSTRÍKOVÁ, L.- MEZERA, J. – PLÁŠIL, M. (2012): Vývoj potravinárskeho priemyslu v ČR v období 2007-2009 z hľadiska finančne-ekonomického s využitím Spider analýzy. Ekonomika poľnohospodárstva, roč. 2012, č. 2
- [7] OLPER, A.- RAIMONDI, V.- CAVICCHIOLI, D.- VIGANIS, M. (2014): Do CAP payments reduce farm labour migration? A panel data analysis across EU regions. European Review of Agricultural Economics, Volume 41, Issue 5 december 2014, abstract
- [8] European Commission: Rural Development in the EU. Statistical and Economic Information. Report 2012. European Commission, Directorate General for Agriculture and Rural Development, 2012. Eurostat National Accounts and Labour Force Survey
- [9] <http://www.> List of countries by GDP sectors
- [10] Agriculture, forestry and fishery statistics (2014). Eurostat, Statistical books, EU 2015. Available at: <http://ec.europa.eu/eurostat>
- [11] Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve SR. MPRV SR, Bratislava, 2006-2014. Dostupné na <http://www.mprv.sk>
- [12] Štandardné výsledky Farm Accountancy Data Network (FADN) za rok 2012. Dostupné na www.vuepp.sk,

Došlo: 15. 6. 2015

Kontaktná adresa

prof. Ing. Ľuboslav SZABO, CSc.

Ekonomická univerzita, Fakulta podnikového manažmentu, 852 35 Bratislava, Dolnozemska 1

tel. 67295 111 e-mail luboslav.szabo@euba.sk

prof. Ing. Miroslav GRZNÁR, DrSc., emeritný profesor, Ekonomická univerzita, Fakulta podnikového manažmentu, 852 35 Bratislava, Dolnozemska 1